

JOSEF JANEČEK

CHOVNÁ STANICE PRO ZVLÁŠTĚ OHROŽENÉ DRUHY ZVÍŘAT

J. Janeček: *Breeding Station for Extremely Endangered Animal Species*. – Geografie – Sborník ČGS, 103, 3, pp. 232 – 236 (1998). – The idea and endeavor of putting through and realising the project Breeding station for extremely endangered animal species in Ralsko. The development and preparatory works on the project from 1994 to 1997 and presupposition for 1998.

KEY WORDS: breeding station – endangered animal species – preservation programs – financial and technical support of NATO/CCMS.

1. Úvod

Průvodním jevem technického vývoje a pokroku posledních desetiletí je nepředstavitelná devastace přírodního prostředí planety Země, provázená katastrofálním úbytkem divokých zvířat ve volné přírodě. Jsou likvidovány ekosystémy, na které jsou jednotlivé živočišné druhy vázány. Svůj podíl na tomto stavu mají i organizované pytlácké bandy, které za vidinou velkých finančních zisků některá zvířata loví a obchodují s nimi, nebo je zabíjejí pro trofeje. Další příčinou velkého úbytku divokých zvířat jsou přírodní katastrofy, požáry a občanské války. Dramatický pokles počtu zvířat v rámci některých druhů může vést k jejich úplnému vyhynutí. V mnoha případech se tak již stalo.

Jedním z naléhavých problémů současné civilizace je ochrana přírody a s tím výrazně související otázka záchrany ohrožených druhů zvířat. Zoologické zahrady se stávají velice významným prvkem a mnohdy posledním útočištěm v boji o záchranu vzácných a ohrožených druhů zvířat. Koncepce pro tuto práci byla vytvořena světovým společenstvím zoologických zahrad, reprezentovaným Mezinárodní unií ředitelů zoologických zahrad (IUDŽG), Evropskou asociací zoologických zahrad a akvárií (EAZA). To vyústilo v systém záchovných programů jednotlivých kontinentů, konkrétně pro Evropu vznikly tzv. Evropské záchovné programy (EEP).

Podklady pro realizaci záchovných programů byly již zpracovány. Jako hlavní problém se však jeví ta skutečnost, že pro některé druhy nemají jednotlivé zoologické zahrady dostatek prostoru. Rozmnožování především velkých zvířat přináší řadu těžko řešitelných problémů a je tedy nutné hledat jiné cesty. Jedna z možností je vybudovat rozměrné výběhy – chovné stanice. Tuto možnost nabízí i bývalý vojenský prostor Ralsko, kde jsme již v lokalitě Svěbořice vytipovali vhodné území o rozloze asi 250 ha.

Aby mohl být konkretizován návrh chovné stanice, byla vypracována urbanistická studie a studie proveditelnosti. Informaci o záměru vybudovat chovnou stanici jsem přednesl na vědecké konferenci rady NATO, která proběhla

v Liberci v roce 1995. Návrh byl přijat s velkým zájmem a mimořádným ohlase-
sem. Odborná komise NATO/CCMS, která se zabývá využitím bývalých vo-
jenských prostorů, dokonce navštívila zájmové území, pečlivě se seznámila
s předloženým návrhem a doporučila, aby Česká republika podala žádost o fi-
nanční a technickou podporu tohoto projektu ze strany NATO.

2. Návrh projektu

2.1 Charakteristika území

Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko zaujímal plochu 250 km² a byl
druhým plošně největším vojenským prostorem na území České republiky.
Byl zřízen v roce 1949, v letech 1968 – 1991 byl využíván vojsky Sovětské ar-
mády. Po jejich odchodu na konci r. 1992 byl zrušen. V současné době se hle-
dá jeho nové využití.

Ralsko je především jedinečné území z hlediska přírodních hodnot. Podle
odborných údajů zůstalo téměř 90 % jeho území za posledních 50 let přímým
působením člověka nedotčeno. Jen málokde ve střední Evropě lze najít tak
velké a souvislé území ponechané ve své podstatě jen přírodnímu vývoji. Z to-
hoto hlediska lze Ralsko považovat za jedno z nejzajímavějších a nejcennějších.
Je jedním ze dvou území v ČR, která byla vyhlášena radou Evropy jako „bio-
genetické rezervace v celoevropské síti“ (ECONET).

Na zhruba 250 ha poblíž zaniklé obce Svěbořice je navrženo zřízení chovné
stanice, včetně vybudování potřebného technického a obslužného zázemí. Vy-
brané území splňuje řadu důležitých podmínek a předpokladů: dostatečně
velký prostor, příznivé klimatické podmínky, velice zachovalá příroda a kra-
jina, dostatek potravy, zdroje pitné a užitkové vody, izolovanost od osídlení
a klid, vhodné podloží, vybudované komunikace a technická infrastruktura,
blízkost velkých měst, v blízkosti jsou i Zoo Liberec a Praha. Dalším přínosem
pro realizaci je možnost bezproblémového získání potřebných pozemků a ob-
jektů, které jsou ve vlastnictví státu. V blízkosti je bývalé vojenské letiště
a základna Hračany se stále provozuschopnou plochou a areálem, v němž jsou
stále ještě volné byty a objekty po Sovětské armádě.

Navrhované území je bývalá střelnice sovětské armády. Jedná se převážně
o odlesněné plochy, soustavu rybníků, pozůstatky zlikvidované obce Svěboři-
ce a objekty, které byly vybudovány v době působení armády. Část vybraného
území je předmětem monitorování kvality podzemních vod, které souvisí
s chemickým způsobem těžby a zpracování uranu v tomto prostoru v průběhu
posledních třiceti let. V letech 1994-95 byl proveden pyrotechnický průzkum
a zároveň asanace objektů a jejich bezprostředního okolí. Pyrotechnická asa-
nace pro potřeby stanice do hloubky 0,5 m bude pokračovat v rámci realizace
projektu.

2.2 Ekonomický rozbor

Chovná stanice bude nesporně přitahovat vědeckou a výchovnou činnost,
do níž by se měly aktivně zapojit jak české, tak i zahraniční univerzity, vysoké
školy a výzkumné instituce, a to včetně podílu na finančním zabezpečení
chodu stanice. Vysoká atraktivita chované zvěře spolu s atraktivitou přírod-
ního a krajinného prostředí bude lákat cestovní ruch a specializované skupi-
ny návštěvníků. Proto je součástí navrhovaného projektu i úprava nejbližšího

okolí v podobě revitalizace soustavy rybníků a jejich následného využití, a také rekonstrukce stavajícího uvolněného bytového a jiného fondu pro ubytování a potřebné vědecko-výchovné, ale i návštěvníké zázemí chovné stanice.

V chovné stanici se počítá s chovem nosorožců širokohubých. Kromě toho se počítá i s chovem 80 až 120 dalších zvířat různých druhů, např. geneticky důležitých samců ohrožených druhů zvířat, pro které není momentálně v jiných zoologických zahradách umístění a které se pro nedostatek místa se z reprodukčního procesu ztrácejí. Součástí navrhovaného projektu je také vybudování karanténní stanice.

Odborný odhad rozpočtových nákladů na vybudování chovné stanice včetně nezbytné pyrotechnické asanace a vybudování potřebného technického a obslužného zázemí pro personál a návštěvníky stanice představuje celkem částku zhruba 600 mil. Kč. Odborný odhad provozních nákladů na vlastní chovnou stanici představuje pro první období zhruba 10 mil. Kč ročně. Vybudování chovné stanice v daném území a v této době představuje jedinečnou a neopakovatelnou příležitost k využití, zachování a reprodukci genetického potenciálu ohrožených druhů zvířat. Návratnost investic je tedy ekonomicky v podstatě nevyčíslitelná, ale přesto nesporná a obrovská. Přitom v Evropě se dosud nepodařilo najít vhodné území s vhodnou rozlohou které by se mohlo dát k dispozici pro tento účel. Uvolnění donedávna vojensky využívaného prostoru Ralsko a všechny již dosud provedené přípravné práce vytvářejí velice nadějně předpoklady pro realizaci tohoto záměru a projektu.

2.3 Návrh realizace

Projekt chovné stanice se opírá o již provedené průzkumy tohoto území. Rovněž koresponduje se schváleným návrhem Územního plánu VÚC Ralsko, který byl schválen vládou ČR v roce 1994 a je součástí urbanistické studie Hvězdov-Svébořice. Návrh projektu vychází především z požadavků a podmínek potřebných pro chov ohrožených živočichů. Charakter krajiny, její klimatické a geologické podmínky, ale i zajištění dostatku základních druhů potravy a vody, jsou pro tento chov v daném území příznivé. Další výhodou je možnost využití některých stávajících objektů, ale i blízkost jiných využitelných objektů a ploch.

Celý prostor chovné stanice bude vymezen izolačním pásmem a bude zabezpečen proti vstupu jiné zvěře a osob. Protékající potok bude vytvářet přirozená vodní napajedla. Areál je dobře přístupný po komunikaci z Mimoně. Pohyb stavební a později provozní mechanizace uvnitř stanice je možný po stále existujících trasách tankodromu. Pro zásobování pitnou vodou lze využít místní vrtané studně. Z části bude možné využít i rozvodné sítě technické infrastruktury. Bude však nutné vybudovat kanalizaci a čištění odpadních vod. Postup výstavby se předpokládá ve třech etapách.

3. Poslední vývoj

V dubnu 1997 navštívila ČR – na základě předloženého projektu – expertní skupina NATO/CCMS. Účastníci si prohlédli dotčené území Ralska včetně jeho okolí a byla jim předvedena prováděná pyrotechnická asanace. Při jednání byly vzneseny požadavky na doplnění projektu, týkající se hlavně upřesnění věcného obsahu, předpokládaných nákladů, byla předložena i bilance již vynaložených prostředků na přípravné práce.

Na přelomu dubna a května se konalo první zasedání II. fáze Pilotní studie v Londýně. Projekt chovné stanice byl předložen spolu s dalšími projekty ke kolektivnímu posouzení a vyhodnocení nejlepších, které se budou moci dále ucházet o finanční a technickou podporu NATO. Projekt byl mezi šesti vyhodnocenými a byl zařazen k prezentaci, která se konala 18. – 19. září ve Washingtonu v USA. Podle závěrů z Londýna bylo nutné jasně vyjádřit a doložit potřebnou záruku a zájem státu, a to především z hlediska garance budoucího provozu chovné stanice. Příslušná jednání na ministerstvech byla velice obtížná a složitá, neboť vzhledem k mimořádným povodňovým událostem byly k řešení zcela jiné priority.

Hlavním programem jednání ve Spojených státech na Institutu pro analýzy obrany (IDA) v Alexandrii ve státě Virginia, bylo setkání se zástupci průmyslových a finančních kruhů z USA a Kanady. Šlo o seznámení a o získání potencionálních investorů předkládaných projektů. Vystoupení českých delegátů na uvedeném setkání bylo označeno za jednoznačně nejlépe připravené a nejspěšnější. Projekt byl rozšířen o další nabídku možností využití v územních i odvětvových souvislostech. Další setkání Pilotní studie se uskutečnilo 6. – 7. 10. v Berlíně. Zhodnocení předešlých prezentací navrhovaných projektů nového využití bývalých vojenských území, které se uskutečnily v USA a SRN, jejich vzájemné porovnání, a stanovení úkolů pro další období bylo provedeno v Rize v Lotyšsku ve dnech 29. – 31. 10. 1997.

Podle informací získaných od dr. Tumarkina, pracovníka IDA, který je technickým ředitelem sekce CCMS-NATO a který při své návštěvě ČR také navštívil Zoologickou zahradu v Liberci, budou jednání pokračovat i v roce 1998. Tedy naděje na získání pomoci ze strany NATO stále trvá.

Literatura:

- HEREJK, J. a kol. (1995): Feasibility Study – Chovná stanice zvláště ohrožených druhů zvířat Ralsko.
- HEREJK, J. (1995): Připomínky k závěru hodnocení stavby chovné stanice zvláště ohrožených druhů zvířat Ralsko.
- JANEČEK, J., POŠTOLKA, V. (1996): Chovná stanice pro zvláště ohrožené druhy zvířat v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Ralsko.
- JANEČEK, J., ŠVANCER, P. a kol. (1995): Urbanistická studie – Chovná stanice zvláště ohrožených druhů zvířat Ralsko.
- ŠMÁKAL, L. (1995): Odborný posudek stavebně technického stavu objektů tankové střelnice Svěbořice se zaměřením na možné využití objektů pro účely chovné stanice a předběžný odhad nákladů stavební části jejich využití.
- POŠTOLKA, V. (1997): Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko v ČR – projekty – náměty – možnosti.
- Návrh územního plánu velkého územního celku (ÚPn VÚC) Ralsko. Schválen vládou ČR usnesením č 722 z 19. 12. 1994.

Summary

BREEDING STATION FOR EXTREMELY ENDANGERED SPECIES

Technical development and human activity has had an unfavorable influence on the environment of the Earth and in connection with that also on the life of some animals. One of the goals of the present civilization is to avoid it. A significant share of zoological gardens have. A conception of preserving programs at European and World levels has been worked out. The lack of space is the main barrier to success. A suitable solution is the breeding station, built in a large enough area with the possibility of big runs.

When looking for a possible new use for the former military training zone at Ralsko a unique opportunity was found. The area of 250 ha fully complies with the geographical, weather, geological and strategic conditions needed for founding the breeding station. The idea was also supported by the expert commission NATO/CCMS, which deals with revitalization of former military areas. They even recommended the CR ask for technical and financial help from NATO to realise this project.

In the breeding station it's intended to breed rhinoceros and 80 – 120 other animals of different species e.g. genetically important males, endangered animal species, who there is no room in other zoos for and whose reproduction is decreasing. A component is also the quarantine station. The breeding station would also serve for scientific and educational activities.

A professional estimate of budget expenses for the building of the breeding station including the necessary pyrotechnical sanitation and building of the necessary technical and service backgrounds for staff and visitors is 600 mil. Kč. A professional estimate of the operational costs on the breeding station itself came up with the figure of approx. 10 mil. Kč annually for the first period.

The breeding station project was dealt with last May at the sitting of the pilot study NATO/CCMS in London. The next presentation was in the U.S.A in September. In October the project was evaluated in Berlin and Latvia. The dealings should continue this year. It is important, that the hope of receiving the support from NATO remains.

(Pracoviště autora: Zoologická zahrada Liberec, Masarykova 1347, 460 01 Liberec.)

Do redakce došlo 20. 4. 1998

Lektorovali Václav Poštolka a Zbyněk Ryšlavý